

TÜRKİYE SURIYE İLİŞKİLERİ

İbrahim KORGUN¹

Araştırma Makalesi

Gönderi: 18.03.2020

Kabul: 21.03.2020

Atıf Bilgisi:

Korgun, İ. (2020). Türkiye Suriye ilişkileri, *Ahi Evran Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 53-66.

ÖZ

1517 yılından 1.Dünya savaşına kadar Osmanlı Devleti himayesi altında varlığını devam ettiren ve bu dönemden sonra Fransa'nın manda yönetimi ile yönetilen Suriye 1946 yılında Fransa'dan bağımsızlığını kazanarak yeni bir devletin temellerini atmış oldu. 1970 yılına kadar Baas rejimi ile yönetilmekte olan Suriye, 1970 yılında Hafız Esad'ın ülkenin başına geçmesiyle Suriye'de yeni bir dönem başlamış oluyordu. Yaklaşık 30 yıl kadar Hafız Esad tarafından yönetilen Suriye, 2000 yılından günümüze dek Suriye Devleti Beşir Esad'ın yönetimi altında girmiştir. Bu makalemizde 1970-2011 Arap Baharına kadar olan süreçte Baas Rejimi, Hafız Esad ve son olarak Beşir Esad dönemi Türkiye-Suriye ilişkilerini inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Suriye, Bölge Ülkeleri.

TURKEY SYRIA RELATIONS

ABSTRACT

From 1517 to the First World War under the auspices of the Ottoman Empire and after this period, managed by the mandate of France, Syria in 1946 gained independence from France in 1914 laid the foundations of a new state. When Hafez Assad took over the country in 1970, a new era began in Syria. Syria, governed by Hafez Assad for about 30 years, has been under the rule of the Syrian State Bashir Assad until 2000. Baathist Regime in the process until the 1970-2011 Arab Spring this article, we will examine Hafez Assad, Bashar Assad period, and finally Turkey-Syria relations.

Keywords: Turkey, Syria, Regional Countries.

¹ KAE SBE Yüksek Lisans Öğrencisi, ibrahimkorgun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7093-0110

GİRİŞ

Yavuz Sultan Selim'in, 1517 yılındaki Mısır seferi sırasında Osmanlı Devleti tarafından topraklarına katılan Suriye, tam 403 yıl boyunca Osmanlı Devleti hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı Devletinin 19.yüzyıl itibari ile güç kaybetmeye başlaması Batılı Devletlerin özellikle İngiltere ve Fransa'nın bu bölgede hakimiyet kurmasına neden olmuştur. I. Dünya Savaşı dönemi sonrasında ise Fransa hakimiyetine giren Suriye, manda yönetimi ile varlığını devam ettirmiştir. Dolayısıyla bu dönemlerde Türkiye –Suriye ilişkileri Fransa üzerinden devam etmiştir. Hatay'ın 1939'da oylama sonucu Türkiye'ye katılması da bu dönemde gerçekleşmiştir. II. Dünya savaşına kadar Fransa'nın manda yönetimi altındaki Suriye'nin, artık savaşın sonlarına doğru Fransa'nın bu bölgedeki hakimiyet gücünün kaybetmeye başlaması ve Suriye'de Fransız aleyhine propagandanın artması Suriye'nin bağımsızlığına giden bir yolun işareti olmuştur. Bu gelişmeler Fransa'nın 1945 te bu ülkeden çekilmesine, 1946 yılı itibari ile bağımsızlığını tanımaya ve 25 yıl kadar süren manda yönetiminin sona ermesine neden olmuştur. Suriye Bağımsız olduktan sonra bir süre daha Fransa'nın etkisi devam etmiştir. Bağımsızlığını kazanmasıyla ülkede Baas Rejimi dönemi başlamış 1970 Hafız Esad dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Bu zaman diliminde Türkiye-Suriye ilişkilerini etkileyen en önemli hususlar başta Hatay meselesi olmak üzere terör ve su paylaşımı olmuştur. 1998 Adana Antlaşmasına kadar sorunlu devam eden ilişkiler bu dönemden sonra bir nebze düzelmeye başlamış, 2000 yılında Suriye'de Beşir Esad döneminin başlamasıyla iki ülke arasındaki ilişkiler çok farklı bir boyuta gelmiştir. Türkiye- Suriye ilişkileri iki ülke arasında yakınlaşmalar ile gelişmiş, ekonomi, siyasi ve askeri alanda ilerleyen ilişkiler 2011 Arap Baharı ayaklanmasına sürecine kadar devam etmiştir.

SURİYE'DE BAAS REJİMİ DÖNEMİ

Arapça karşılığı “yeniden doğuş” anlamına gelen Baas hareketi milliyetçi ve sosyalist görüşleri ile ön plana çıkan Selahattin Bitar ve Michael Eflak tarafından 1943 yılında temelleri atılmıştır. Baas hareketi özellikle Arap ülkelerinde Arap milliyetçiliğinin ön plana çıkmasını sağlamış, kendi aralarında birlik duygusunu pekiştirmiş ve yeni bir kimlik kazanmalarını sağlayan bir düşünce akımı olmuştur. Bu düşünce akımı Suriye ve Irak gibi Arap ülkelerinin manda yönetimi altında kaldıkları sömürgeci Batılı güçler olan İngiltere ve Fransa'ya karşı bağımsızlıklarını kazanmalarında kendini daha çok hissettirmiştir.

Suriye'de Baas Partisinin izlerini 1940 yılında daha bağımsızlığını kazanmadan önceki dönemlerde görmekteyiz. 1946 yılı yani kuruluşuna kadar oldukça etkili olan bu rejim,

bağımsızlığını kazandıktan sonra da gücünü korumuştur. Daha öncede belirttiğimiz gibi sömürgeci batılı devletlere karşı mücadele Ortadoğu'daki bölge ülkelerinde birlik duygusunu aşlamıştır. Mısır devlet başkanı Nasr önderliğinde Suriye ve Mısır'ın Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden (BAC) adı altında birleşmesi bu durumun en önemli kanıtı olmuştur. Bu birliktelik hem Suriye hem de Baas Partisi açısından fazla uzun sürmemiş olup bu süreç 1961 yılına kadar devam etmiştir. Suriye, Nasr önderliğinde kurulan Birleşik Arap Cumhuriyeti birlikteliğinden istediği sonucu elde edememiş, hatta ülkede Baas Rejiminin sona ermesine ve ülkedeki diğer partilerinde kapatılmasına yol açmıştır. Fakat belli bir süre daha bu düşünce akımı etkisini ülke genelinde kendisini göstermiştir. Nitekim 1962 yılı itibariyle Suriye Baas Partisi içindeki gruplar tekrar bir araya gelmiş Arap milliyetçiliği yine ön plana çıkarılmış, ve Baas Partisinin tekrar Suriye içindeki varlığının güçlü bir şekilde devam etmesi sağlanmıştır. Baas Rejimi Arap milliyetçiliği düşüncesinin hakim olduğu Irak ve Suriye gibi ülkelere ilerleyen dönemlerde göreceğimiz diktatörlük rejimlerinin ön plana çıkmasını sağlayacaktır. Irak'ta Saddam Hüseyin Suriye'de Hafız Esad gibi. Çalışmamızda daha önce belirttiğimiz gibi Baas Rejiminin kurucularından biri olan Selahattin Bitar Suriye'deki 1963 darbesi ile ülke içinde etkin bir duruma gelmiş tekrar yönetimdeki varlığı devam etmiştir. Bu askeri darbe ile Baas Partisi mensupları ve destekçileri ülkedeki yönetimi değiştirmişlerdir. Rejim içerisinde daha öncede olduğu gibi Arap Milliyetçiliği fikri ağır basmış ve tekrar Arap birliği projesi olan BAC gündeme gelmiştir. Fakat bu görüş zamanla parti içerisinde görüş farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum parti içerisinde 2 farklı grubun ön plana çıkmasını ve iktidar mücadelesini başlatmıştır. Arap birliğinin oluşmasına destek veren Selahattin Bitar, Michael Eflak ve General Emin Hafız grubu ve diğer yandan ise sosyalist görüşleri ile ön plana çıkan ve Sovyetler Birliği ile yakın ilişkileri savunan Hafız Esad grubu idi. Fransa'nın mandater yönetimi altındaki askeri yapılanma içerisinde iyi bir konum elde eden Hafız Esad grubu biraz daha etkiliydi. Bu 2 grup arasındaki iktidar mücadelesi çatışmalara ve bir çok sivil insanın ölümüne neden oluyordu. Ülkede huzur ve istikrarsızlık zamanla daha çok artıyor, halkın yaşam koşulları daha da kötüye gidiyordu. 1963 darbesiyle iktidara gelen Emin Hafız 1966 yılına kadar ülkede Cumhurbaşkanlığı görevini sürdürmüştü ve 1966 darbe girişimi ile görevden uzaklaştırılmıştır. Bu askeri darbe birçok insanın ölümüne neden olmuş ve Arap birliğini savunan ve Nasr yanlısı gruplar ülke yönetiminden uzaklaştırılmasına sebep olmuştur. Baas partisinin ve bu ideolojinin kurucularından Bitar ve Eflak Suriye'yi terk etmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra Suriye'de Hafız Esad'ın daha etkili olduğu bir dönem başlamıştır (Çelikkol, 2015: 34-37).

Baas Rejimi Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri

Suriye’de Baas hareketi Suriye’nin bağımsızlığını kazandığı 1946 yılından önceki dönemde de etkili olduğunu belirtmiştik. Bu dönem itibariyle Türkiye-Suriye ilişkileri Fransa üzerinden gelişmiştir. Bu dönem itibariyle Türkiye-Suriye ilişkilerinde belirleyici etken Hatay meselesi olmuştur. 1936 yılı itibariyle Avrupa topraklarında yeni bir savaşın belirtileri giderek kendini gösteriyordu. Bu durumdan oldukça etkilenecek olan Fransa bütün dikkatini buraya vererek, Suriye’ye bağımsızlık vermeyi düşünüyordu. Türkiye ise Avrupa topraklarındaki bu karışık durumdan faydalanarak Fransa ile imzalamış olduğu 1921 Ankara antlaşması ile Misak-i Milli sınırları dışında kalan Hatay’ı tekrar topraklarına katabilmek için bu fırsatı değerlendirmek istiyordu. Türkiye, nüfus yapısı nedeniyle Hatay’ı tekrar kendi topraklarına katmak için Mustafa Kemal Atatürk döneminde yoğun bir diplomasi başlatmış ve konuyu Milletler Cemiyetine taşımıştır. Nitekim yapılan oylamalar sonucu Hatay 1939’da Türkiye’ye katılmıştır. Suriye yönetimi ise bu karara tepki göstererek uzun bir dönem Türkiye-Suriye ilişkilerinde oldukça iz bırakmıştır (İnce, 2017).

2.Dünya savaşının bitmesiyle beraber Fransa’nın mandater yönetimi altındaki Suriye ve Yemen, Mısır, Suudi Arabistan, Irak, Lübnan ve Ürdün gibi ülkeler bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Suriye’nin 1946 yılı itibariyle bağımsızlığını kazanmasıyla 1936’da Türkiye’ye katılan Hatay meselesini yeniden gündeme taşımış, tepkilerini ortaya koyarak bu durumu Uluslararası bir ihlal olarak nitelendirmiştir. Türkiye ise Suriye’nin bağımsızlığını tanımada temkinli davranmıştır. İki ülke arasındaki ilişkiler bir müddet sonra normalleşmeye başlamasıyla birlikte Türkiye, 1946 yılında Suriye’nin bağımsızlığını tanımıştır. Suriye’nin bağımsızlığını kazandıktan sonra ülke içindeki istikrar sağlanamamış ve darbelerin süreci devam etmiştir. Bu durum Türkiye-Suriye ilişkileri için bir süre daha olumsuz seyrin devam etmesine neden olmuştur (Çelikkol, 2015: 20). Bu dönemde Türkiye-Suriye ilişkilerini etkileyen en önemli gelişmeler 1948 ve 1967 Arap-İsrail Savaşları, Soğuk Savaş Dönemi ve 1957 Suriye Krizi olmuştur. Şimdi bu konuları başlıklarını sırasıyla inceleyelim.

1948 Arap-İsrail Savaşları:

1947 yılında Birleşmiş Milletler’in Filistin topraklarında planladığı Yahudi ve Arap devletleri olmak üzere 2 ayrı yönetimin varlığını savunduğu görüşmelerde Türkiye, Arap devletlerinden yana tavır almış ve bu konuda olumsuz oy kullanmıştır. Bu durum Arap dünyasında ve Suriye tarafından olumlu karşılanmıştır. Ancak Türkiye’nin Batı’ya dönük politika izlemesi ve 1948 İsrail Devletinin kuruluşundan sonra 1949 yılında bu ülkeyi tanınması sonrası Türkiye ile Arap

devletleriyle özellikle de Suriye ile ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır. 1948 ABD'nin Truman doktrini uygulamaya koyması ile Türkiye'ye karşı askeri ve ekonomik yardımların artması, 1950 Kore'ye asker göndererek 1952'de NATO üyelinin gerçekleşmesi Türkiye'nin Batı eksenli politikası daha da artmış bu durum Suriye başta olmak üzere diğer Arap ülkeleriyle ilişkilerin kötüye gitmesine neden olmuştur (Çelikkol, 2015: 28).

Soğuk Savaş Dönemi :

1950'li yılların yaşandığı Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabet yer altı kaynaklarca zengin olan Ortadoğu'da da devam etmiştir. ABD'nin İsrail Devletini destekleyen politikaları, Arap Devletlerinin Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler kurmasına neden olmuştur. Çünkü Suriye ve Mısır başta olmak üzere Arap ülkelerine göre asıl tehdit İsrail ve ABD olmuştur. Türkiye ise Sovyetler Birliği'ni kendisi için asıl tehdit olarak görmüş Batı yanlısı politikasını sürdürmüş ve 1952 NATO üyeliği ilişkilerini pekiştirmiştir. Suriye'nin, Sovyetler Birliği'nden askeri ve ekonomik yardım alması varolan Türkiye-Suriye ilişkilerinin daha kötüye gitmesine neden olmuştur. Yine bu dönemde Ortadoğu Komutanlığı projesi gündeme gelmiş Türkiye'nin Batıya dönük politikası başta Suriye olmak üzere Arap ülkeleri ile ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Çelikkol, 2015: 65).

1957 Suriye Krizi:

1957 yılında Ortadoğu'da Arap Milliyetçiliğinin yükselmesi Suriye başta olmak üzere bölge ülkelerini etkilemiş, ABD ve Batı karşıtlığı artmıştır. Bu durum en çok Suriye'de etkisini göstermiş, 3 Amerikalı diplomatın sınır dışı edilmesi ve ABD'nin buna Suriye büyükelçisini istenmeyen adam ilan etmesiyle iki ülke arasındaki gerilimin artmasına neden olmuştur. Suriye'nin Sovyetler Birliği ile askeri, teknik ve ekonomik gibi bir takım anlaşmalar yapması Türkiye'nin güvenlik kaygılarının artmasına neden olmuştur. Bu durum Türkiye'nin sınırında askeri tedbirler almasına yol açmıştır. Türkiye'nin bu hamlesi Suriye tarafını rahatsız etmiş ve kendisine karşı bir saldırı hazırlığı olarak kabul etmiştir. Sovyetler Birliği ise Suriye'ye destek çıkararak Türkiye'nin böyle bir müdahalede bulunması halinde ağır sonuçlarının olacağını ifade etmiş ve savaş gemilerini Suriye limanına göndererek gerilimin daha da artmasına neden olmuştur. Bu konuda Türkiye'ye destek veren ABD, Sovyetler Birliği ile bölgede bir sıcak çatışmaya girmek istememesi durumu Türkiye-Suriye ilişkilerine de yansımış iki ülke arasındaki sıcak çatışma ortamını ortadan kaldırmıştır (Çelikkol, 2015: 67).

1967 Arap-İsrail Savaşları:

Türkiye 1967 Arap Devletlerinin İsrail ile olan savaşında tarafsız kalmayı tercih etmiş hatta İncirlik hava üssünün kullanımına izin vermemiştir. Arap ülkeleri İsrail karşısında yenilgiye uğramış ve Suriye ait Golan tepelerinin İsrail tarafından işgal neden olmuştur yol açmıştır. Türkiye bu işgale karşı çıkmış ve İsrail'e karşı bir tutum sergilemiştir. Bu durum Suriye tarafından olumlu karşılanırsa da iki ülke arasındaki ilişkilerde ciddi bir iyileşme sağlamamış ve bu mevcut durum 1970 de Hafız Esad dönemine kadar devam etmiştir (Çelikkol, 2015:70-71).

HAFIZ ESAD DÖNEMİ TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

Hafız Esad'ın, 1970'de tek başına iktidara gelmesine kadar olan süreçte Suriye birçok darbe girişimine sahne olmuştur. 1970 askeri darbesi ile artık ülkede darbeler dönemi sona ermiş, ülke içi istikrar kısmen de sağlanmıştır. Böylece Suriye'de yeni bir döneme girilmiş ve 2000 yılına kadar Hafız Esad dönemi başlamıştır. Bu dönem içerisinde Türkiye-Suriye ilişkilerini başlıklar halinde inceleyelim.

Hatay Sorunu

Hafız Esad dönemi ilk Türkiye-Suriye ilişkilerinin başlangıcı Hatay meselesi olmuştur. Bu dönemde Büyük Suriye projesi gündeme gelmiştir. Bu proje Suriye, Lübnan, Ürdün ve Filistin'in, tek çatı altında daha büyük bir devlet haline getirilmesi planlamıştır. Bu proje sadece bu bölge devletleri ile kalmayıp Kıbrıs ve Türkiye'nin güney kesimindeki illeri de kapsamı Türkiye'yi endişelendirmiştir. Bu durum en çok Suriye'nin bir türlü kabul etmediği 1939'da Türkiye'ye katılan Hatay meselesi üzerinden yürümüştür. Bu dönemde Hatay, Suriye'nin sınırları içerisinde gösterilmiş hatta Türkiye tarafından işgal edilmiş yer olarak propaganda süreci başlamıştır. (Yavuz, 2005: 361-362)

1973 Arap-İsrail Savaşı

Türkiye bir önceki 1967 Arap-İsrail savaşında olduğu gibi yine Arap ülkelerini destekleyici bir politika izlemiştir. Suriye ve Mısır'a silah ve mühimmat sevkiyatı yapan Sovyetler Birliği'ne hava sahasını açmıştır. Yine savaş sonrası İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesini ön gören BM toplantısında ve Golan Tepeleri işgalinin karşısında Suriye'nin ve diğer Arap ülkelerinin yanında yer alan bir politika izlemiştir. Bu durum başta Suriye ve Mısır olmak üzere Arap ülkelerinde olumlu karşılanmış, savaş sonrası Batı ülkelerine karşı uygulanan petrol ambargosu Türkiye'ye karşı uygulanmamıştır. Fakat Türkiye 1974'de Kıbrıs müdahalesi karşısında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda alınan kararlarda başta Suriye olmak üzere Arap ülkelerinden istediği desteği bulamamıştır. (Çelikkol, 2015: 72-73.)

Sınırı Aşan Sular Sorunu

Türkiye'nin 1964 yılında Keban Barajı'nın yapımına başlaması başta Suriye olmak üzere Irak'ın tepkisi çekmiş, Fırat nehri üzerinden topraklarına gelen su miktarında azalma olacağı bu iki ülkeyi tedirgin etmiştir. Bu tedirginlik Türkiye'nin ilerleyen zamanlarda Karakaya ve Atatürk Barajlarını da inşaa etmesi ve 1980'li yıllarda Güney Doğu Anadolu Projesi (GAP) başlama ilişkilerin daha sorunlu hale gelmesine neden olmuştur. Bu dönemlerde Suriye ile kısmen de olsa antlaşma sağlanması, protokol imzalanmasına rağmen kendi topraklarına gelen su miktarlarının azaldığı gerekçesiyle ilişkiler daha da gergin bir vaziyet almasına neden olmuştur. Su sorunu ve terörizm aynı döneme gelmesi ve Türkiye'de terör faaliyetlerinde artış göstermesi Türkiye-Suriye ilişkilerinde ciddi bir krize neden olmuştur. Kısacası Suriye ve Irak su sorunu karşısında Türkiye'ye karşı terör kozunu kullanmışlardır. Suriye'nin topraklarında PKK terör örgütünün yapılanmasına müsaade etmesi, PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'a kucak açması ve korunması bu iki ülke arasında bir çıkmaza neden olmuştur. Türkiye bu dönemde Suriye ile diplomasiyi sürdürmüş önce Güvenlik Protokolü ile iki ülkenin terörizme karşı birlikte hareket etmesi kararı alınmıştır. Su sorunu ile ilgili olarak Türkiye, Irak ve Suriye üçlü bir komite hazırlanarak Fırat ve Dicle sularını paylaşımı görüşülmüş ve olumlu bir sonuca ulaşılamamıştır. Suriye sorunu uluslararası bir noktaya taşınmış ve Arap Birliği ülkelerinin de desteğini alarak Türkiye'yi zor duruma düşürmeye çalışmıştır. Türkiye bu dönemde etkin bir politika izlemiş bu baskılara boyun eğmeyeceğini göstermiştir. Suriye ile yaşanan bu kriz 1998'de Adana Güvenlik Antlaşması ile iki ülke arasındaki ilişkilerde yumuşama görülmüştür (Eroğlu 2019).

PKK ve Asala Sorunu

Suriye 1970'li yıllarından itibaren Türkiye ile çıkarlarının çatışması üzerine topraklarında PKK terör örgütünün faaliyetlerine izin vermiş, onlara eğitim ve silah desteği sağlamıştır. Üstelik Hafız Esad'ın kardeşi Rıfat Esad, PKK terör örgütü ile bu temasları bizzat kendisi yürütmüştür. Önceden bahsettiğimiz gibi iki ülke arasındaki 1964'lerden itibaren başlayan su paylaşımı konusu Suriye'nin, Türkiye'ye karşı PKK kartını öne sürmesine ve PKK lider kadrosunun başta Abdullah Öcalan olmak üzere kendi topraklarında yerleşmesine ve faaliyet göstermesine izin vermiştir. Suriye bu dönemlerde PKK'nın en büyük destekçisi konumuna geldiği gibi kontrolü altındaki Lübnan'ın Beka Vadisindeki eğitim kamplarını bu terör örgütünün hizmetine açmış oluyordu. 1980-1988 Irak – İran savaşı Irak'a karşı Suriye ve İran'ı yakınlaştırmış bu durum iki ülkenin Kuzey Irak'ta Kürt gruplarına desteğini arttırmıştır. Böylece Türkiye-Irak-İran ve Suriye arasında bir Kürt sorunu ön plana çıkmış özellikle de Türkiye-Suriye ilişkilerini bir hayli

olumsuz etkilenmiştir. 1980’li yıllara gelindiğinde Türkiye, Suriye’nin PKK yaklaşımı tavrından rahatsız olmuş ve bu ülke ile terörizm ile işbirliği yapma konusunda ikna etme çabaları başlamıştır. İlk olarak dönemin Dışişleri Bakanı İlder Türkmen, Suriye’nin terör örgütüne karşı verdiği üstü kapalı destekten dolayı duyulan rahatsızlık iletilmiş fakat istenilen sonuç alınamamıştır. 1984 yılı itibariyle dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Hafız Esad’a bir mektup göndererek iki ülke arasındaki terörizm konusunda işbirliğinin geliştirilmesi ve ortak hareket edilmesi mesajını iletmiştir. Bu mesaj olumlu karşılanmış ve 1985 yılında iki ülke arasında Sınır Güvenlik Protokolü imzalanmıştır. Yine aynı şekilde dönemin Başbakanı Turgut Özal, Dışişleri ve İçişleri bakanı ile Suriye’ye daha kapsamlı bir ziyaret gerçekleştirmiş güvenlik ve ekonomik alanında protokol imzalanmıştır. Bu gelişmelere rağmen Suriye tarafı PKK faaliyetlerini desteklemeye devam etmiş ve Abdullah Öcalan’ın kendi topraklarında yaşamasına göz yummuştur. 1989 yılından itibaren artık Türkiye, Suriye üzerinde baskı kurmuş iki ülke arasında imzalanan güvenlik protokolüne uymamakla suçlamıştır. Bu dönemde iki ülke arası ilişkileri olumsuz etkileyen bir başka olay ise Hatay’da Türk hava sahasını ihlal eden Suriye’ye ait iki savaş uçağının düşürülmesi olmuştur. 1990’lı yıllara kadar Suriye’nin PKK desteği devam etmiş Türkiye’nin ise bu konuda almış olduğu kararlar çalışmamızın bir sonraki başlığında ele alınacaktır. (Çelikkol, 2015: 74-78)

Makalemizin bu kısmında çalışmamızın iki konu başlığı olan Türkiye-Suriye ilişkilerinde ASALA sorununu inceleyeceğiz. 1970 yılı itibariyle Filistin Kurtuluş Örgütü’nün (FKÖ) Suriye’nin kontrolü altındaki Lübnan’a yerleşmesi, sol görüşlü ve şiddete meyilli bir çok grubun bu ülkede faaliyet göstermesine neden olmuştur. Bu gruplar 1975’den itibaren Türkiye’yi hedef almış ve Türk diplomatlara karşı şiddet eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Ermeni terörist grupların aktif olduğu ASALA, Türkiye karşı eylemlere başlaması ve Suriye’nin bu terörist gruba destek vermesi iki ülke ilişkilerine olumsuz yansımıştır. Türkiye’de gerçekleşen 1980 darbesi ile aşırı sol görüşlü Türk grupların Lübnan’a sığınması, burada faaliyet alanı bulması ve Suriye tarafından bu grupların desteklenmesi Türkiye-Suriye ilişkilerinin 1990 yıllara dek olumsuz bir seyir izlemesine neden olmuştur (Çelikkol, 2015: 74).

Adana Mutabakatı

Türkiye-Suriye ilişkileri 1998 Adana Protokolü’nün imzalanmasına kadar genel itibariyle su paylaşımı ve terör sorunlarıyla gündeme gelmiştir. Türkiye’nin gözünde Suriye teröre ev sahipliği yapan ve su paylaşımı konusunda sürekli sorun çıkan ülke konumunda iken, Suriye ise Türkiye’yi su kaynaklarını adilce paylaşmayan, Batı yanlısı ve kendi ülke topraklarında hak iddia eden bir ülke olarak görüyordu. Türkiye ve Suriye terörizm konusunda protokoller

imzalanmış ancak Suriye tarafının bu antlaşmaları göz ardı ettiğini daha önce çalışmamızda belirtmiştik. 1998 yılına gelindiğinde artık terör konusu Türkiye-Suriye ilişkilerini en gergin olduğu dönemlerden birisi olmuştur. Türkiye’de terör olaylarının artması ve Abdullah Öcalan’ın Suriye topraklarındaki varlığı hatta Öcalan başkanlığında burada bir konferans verilmesi artık Türkiye’nin tahammül edemeyeceği bir durum olmuştur. Dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu Suriye’ye karşı söylemlerini iyice sertleştirmiş ve gerekirse Türkiye’nin askeri bir müdahalede bulunacağını sinyali vermiştir. Türkiye’nin, siyasi ve askeri kararlılığı Suriye yönetimine geri adım attırması ve Mısır’ın da arabuluculuğuyla 1998 Adana Protokolü imzalanmıştır. Bu protokol gereği Suriye, ülkesinde PKK terör örgütünün faaliyetlerine son verecek ve hiçbir şekilde destek vermeyeceğini taahhüt etmiştir. Bu dönemde Suriye’nin, Abdullah Öcalan’ı topraklarından sınır dışı etmesi ile birlikte iki ülke ilişkileri normalleşme sürecine girmiştir. 2000 yılında ise dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in, Hafız Esad’ın cenaze törenine katılması ilişkileri bir adım daha ileriye taşımıştır. 2000 yılında Suriye’de Beşir Esad döneminin başlaması ve 2002 yılında Türkiye’de AK PARTİ’ni iktidara gelmesi ve komşu ülkelere karşı sıfır sorun politika izlemesi iki ülke arasındaki ilişkilerin çok farklı bir boyuta gelmesine neden olmuştur (Abuhasan, 2013).

BEŞİR ESAD DÖNEMİ TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

Hafız Esad’ın vefat etmesiyle beraber 10 Temmuz 2000 tarihinde yapılan halk oylaması sonucunda Suriye’de Beşir Esad dönemi başlamıştır. Babasına oranla daha farklı bir dünya görüşüne sahip olan Beşir Esad, yurt dışı tecrübesine sahip olması ve Avrupa ve ABD’ye karşı ılımlı bir politika izlemesi Suriye’de yeni bir dönemin habercisi olmuştur. Beşir Esad’ın ilk dönemler halk ile yakın ilişkiler kurmaya çalışması, demokratikleşme yolunda adımlar atmak istemesi halk tarafından memnuniyet ile karşılanmıştır. Beşir Esad’ın, halkına karşı izlemiş olduğu bu politikalar fazla uzun sürmemiş, halk ile arasında yeniden bir kopukluğun başlangıcı olmuştur. Beşir Esad’ın, babasının baskıcı rejim anlayışını devam ettirmesi ve halkla zamanla arasına duvarlar örmesi halk tepkisini çekmiş zamanla yaşanan şiddet olayları ise Arap Baharına giden bir süreci hazırlamıştır. Şimdi çalışmamızda Türkiye-Suriye ilişkilerini aşamalarını inceleyelim (Akkan 2016).

İlk Zamanlar Türkiye-Suriye İlişkileri

Hafız Esad’ın vefat etmesi sonrası dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in, Suriye’de cenaze törenine katılması Beşir Esad iktidarınca olumlu karşılanmış ve iki ülke ilişkilerinde

önemli ölçüde gelişme sağlanmıştır. 2002 yılında ise Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidara gelmesiyle ve diplomatik ziyaretlerin giderek artması bu süreci daha da hızlandırmıştır. AK Parti’nin, iktidara gelmesi ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun izlemiş olduğu Komşularla Sıfır Sorun politikası Suriye ile ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur. Dönemin Başbakanı Abdullah GÜL’ün, 4 Ocak 2003 tarihinde Şam’a ziyaret etmesiyle iki ülke ilişkilerinde geçmiş dönemden kalan su paylaşımı ve PKK sorunu gündem olmaktan çıkarılmış ve ekonomik, sosyal ve kültürel konuların ön plana çıkarılması Türkiye-Suriye ilişkilerinin yakınlaşmasına sebep olmuştur. 2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgal etmesi Türkiye ve Suriye’nin güvenlik kaygılarını ortak bir noktaya taşımış ve bu iki ülkenin işgale karşı ortak bir tavır sergilemesi bu ilişkilerin daha da yakınlaşmasına neden olmuştur (Salık 2011).

ABD’nin Irak’ı İşgali Sonrası İlişkiler

ABD’nin Irak’ı işgal planı ve Suriye’yi de suçlayıcı söylemleri Suriye için güvenlik kaygılarının ön plana çıkmasına neden olmuş bir yandan İsrail ile olan ilişkileri ve bir yandan bölgedeki diğer Arap ülkeleri ile olan soğukluk Suriye’nin bölgesinde yalnızlık yaşamasına neden olmuştur. İşgal sonrası bölgede kurulabilecek bir kürt devleti Türkiye’yi olduğu gibi Suriye’yi de endişelendirmiştir. Irak işgali sırasında bölgedeki kürt grupların ABD ile hareket etmesi Suriye’nin güvenliğini tehdit etmiş ve bu konuda Türkiye ile işbirliğine gitmesine neden olmuştur. ABD’nin işgal için Türkiye’de İncirlik Üssünü kullanmak istemesi ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin(TBMM) bu tezkereyi reddetmesi Suriye yönetimince memnuniyetle karşılanmıştır. Suriye, bölgede kurulabilecek bir Kürt devletinden rahatsızlık duyan Türkiye ile birlikte hareket etme kararı almış ve destek olmuştur. İşgal sonrası ABD’nin Suriye hakkında yapmış olduğu uyarı ve tehdit dolu açıklamaları Suriye’yi rahatsız etmiş ve Irak’tan sonra sıra kendisine geleceği endişesini yaşamasına neden olmuştur. Bu durum Suriye’nin Türkiye’ye daha çok yakınlaşma ihtiyacını doğuruyordu (Kınalıtopuk, 2014).

Ak Parti Ve Ahmet Davutoğlu Dönemi Gelişen İlişkiler

2002 yılında AK Parti’nin iktidara gelmesi ve dış politikada aktif bir rol oynayan Ahmet Davutoğlu’nun Dışişleri Bakanlığı görevini yürütmesi Türkiye’nin bölgedeki Arap ülkeleri ve Suriye ile yakın ilişkiler kurmasına neden olmuştur. Bu dönemde izlenen aktif ve başarılı politikalar başta Suriye olmak üzere bölge ülkelerin dikkatini çekmiş ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun tanınmasına ve saygınlık kazanmasına neden olmuştur. Suriye, ABD ve Avrupa ile ilgili sorunlar yaşanıldığında Türkiye ile ilişkilere

ihtiyaç duyarken Türkiye ise, bölge ülkeleri ile ekonomik ilişkileri geliştirmek için Suriye ile işbirliği yapılması gerektiğine inanıyordu. 2004 yılı ocak ayında Suriye Devlet Başkanı Beşir Esad'ın, Türkiye'ye ziyareti ve aynı yıl dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Suriye'ye iade-i ziyareti iki ülke arası ilişkileri en yüksek seviyeye çıkarmıştır. Bu dönemde Türkiye-Suriye ilişkileri büyük ivme kazanmış ve karşılıklı askeri ve ekonomik antlaşmalar imzalanmıştır. İki ülke arasındaki yakın ilişkilerin bir sonucu olarak Türkiye, 2005 yılında Harari'ye yapılan suikast sonrasında Avrupa Birliği'nin Suriye ile ilişkileri dondurduğu ve Arap ülkeleri ile sıkıntılı günler yaşadığı bir dönemde Suriye yönetimini desteklemiş ve yanında yer almıştır. Yine bu dönemde Suriye'de Beşir Esad rejimine karşı tepkilerin yoğunlaştığı bir dönemde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Suriye'ye ziyaretler gerçekleştirmesi olumlu havanın devam etmesini sağlamıştır. Gelişen ikili ilişkiler 2007 yılında imzalanan Serbest Ticaret Antlaşması ile ekonomi alanında kendini bir kez daha göstermiştir. Erdoğan ve Davutoğlu'nun aktif bir politika izlediği bu dönemde Türkiye'nin, Suriye-İsrail ilişkilerinde arabulucu rolünü üstlenmesi Suriye yönetiminde memnuniyet yaratmıştır. 2009 yılında İsrail ile yaşamış olduğu Davos Krizi ile ilişkilerin gerginleştiği bir dönemde İsrail ile sorun yaşayan Suriye'nin, Türkiye'ye güvenli bir liman olarak bakmasına sebep olmuş ve Davos Krizi sonrası yaşanan gelişmeler Erdoğan'ın Suriye halkının sempatisini kazanmasına ve büyük bir ilgi görmesine neden olmuştur (Kenan'da Bir Kuyu 2015).

Suriye ile Askeri Tatbikat

Türkiye-Suriye ilişkilerindeki bu olumlu siyasi ve ekonomik gelişmeler sadece bunlarla sınırlı kalmayıp askeri alanda da devam etmiştir. Nitekim 2009 Nisan ayında iki ülkenin askeri birlikleri Kilis Yüksektepe Hudut Karakolu ve Suriye'nin Şamarin-Azez bölgesinde ortak askeri tatbikatlar düzenlemişlerdir. Böylece Türk askerinin Suriye topraklarındaki varlığı ve Suriye askerlerin Türkiye topraklarındaki varlığı iki ülke arasındaki güven ortamını arttırmıştır (Yenişafak, 2009).

Vizelerin Karşılıklı Kaldırılması ve Abdullah Gül'ün Şam ziyareti

Beşir Esad'ın, 16 Eylül 2009 yılında Türkiye'ye ziyaretinde iki ülke arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin kurulması kararlaştırılmış ve iki ülke arasında vizelerin karşılıklı kaldırılması içeren antlaşma imzalanmıştır. Bu gelişmeler iki ülke turizmini olumlu yönde etkilemiş karşılıklı olarak turist sayısının önceki yıllara göre daha çok artmasını sağlamıştır. İki ülke halklarının daha çok yakınlaşması amaçlanmış ve bölge ticaretinin artmasına neden olmuştur. Ayrıca dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün, aynı dönemde Suriye'ye ziyareti

ve ekonomi ağırlıklı olmak üzere güvenlik, enerji ve ulaşım gibi konularda işbirliği sağlanması Türkiye ve Suriye'nin artık birçok konuda birlikte hareket edeceğini göstermiştir.

Türkiye- Suriye ilişkilerindeki yakınlaşma Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Beşir Esad'ın karşılıklı ziyaretleri ile sınırlı kalmamış ve iki ülkenin ortak bakanlar kurulu düzenlemesiyle devam etmiştir. İki ülke arasındaki karşılıklı olarak antlaşmaya varılan konular ve projeler şunlar olmuştur;

- ✓ İki ülke arasındaki bürokrasinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.
- ✓ Gaziantep ve Halep başta olmak üzere iki ülke arasındaki demiryolu taşımacılığının geliştirilmesi ve ticaret hacminin artırılması hedeflenmiştir.
- ✓ Türk ve Suriye'li üniversite öğrencileri arasında değişim programı başlatılmıştır.
- ✓ Fırat, Dicle ve Asi nehirleri ile ilgili sorunların karşılıklı olarak çözülmesi ve ortak baraj inşaatı amaçlanmıştır.
- ✓ Ekonomi, ulaşım, eğitim, arım ve çevre sorunları gibi birçok konularda ortak projelerin hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır.
- ✓ Gümrük sınırlamaları kaldırılmış, karşılıklı alınan vergiler azaltılmış ve çifte vergilendirme kuralından vazgeçilmiştir.
- ✓ Üretilen malların üçüncü ülkelere geçişi kolaylaştırılmıştır. Başta özel sektör olmak üzere yatırım ve teşvikler artırılmıştır.

Bütün bu antlaşmalar iki ülkenin ekonomisi olumlu yönde etkilemiş, özellikle de Batı'nın ambargosuna maruz kalmış Suriye için Türkiye, dünyaya açılan kapısı haline gelmiştir. Bunu bir fırsat olarak değerlendiren Suriye yönetimi bu ilişkileri bir adım daha ileriye taşımayı amaçlamıştır. Beşir Esad 16-19 Ekim 2019 tarihlerinde Türkiye'ye ziyarette bulunmuş ve ekonomi, enerji ve su, PKK ve diğer terör örgütlerine karşı birlikte hareket edilmesi, doğalgaz ve petrol gibi ortak projeler için antlaşma sağlanmıştır. Bu dönemde Türkiye Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek için Suriye'yi bir amaç olarak görmüş, bu kapsamda bölge ülkeleri ile ticaretini geliştirmeyi hedeflemiştir. Recep Tayyip Erdoğan'ın etkin siyaseti ve İsrail'e karşı duruşunun tanınırlığı ile bölgede bu politikaların başarılı olmasına neden olmuştur. Türkiye'nin Suriye ve Arap ülkeleriyle sürdürmüş olduğu bu olumlu ilişkiler Arap Baharı ayaklanmasına kadar başarılı bir şekilde devam etmiş Arap Baharı sürecinin başlamasıyla bu olumlu ilişkiler tersine dönmeye başlamıştır (Kınalıtopuk, 2014).

SONUÇ

Uzun bir geçmişe sahip olan Türkiye-Suriye ile ilişkileri 1946-2000 yılları arasında inişli-çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bu dönemlerde Türkiye'nin, Batı ile yakın ilişkiler kurması Suriye ve Arap ülkeleri ile ilişkilerin bozulmasına, Arap –İsrail savaşlarında Türkiye'nin Arap ülkelerini destekleyici politikaları ise Suriye ve bölge ülkeleri ile ilişkilerin tekrar düzelmesine neden olmuştur. Suriye'de Hafız Esad döneminin başlaması ile iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli hususlar Hatay sorunu, su paylaşımı ve terör olmuştur. Su paylaşımı konusunda Türkiye ile sorun yaşayan Suriye, bu dönemde Türkiye'ye karşı terör kozunu kullanmış ve uzun bir süre ilişkilerin olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Suriye yönetimi Türkiye'yi su paylaşımı konusunda sorun çıkartan ve Hatay meselesi üzerinden ise işgalci bir ülke olarak görmüş, Türkiye ise Suriye'yi teröre destek veren bir ülke olarak tanımlamıştır. 1998 Adana Mutabakatı ile iki ülke arasında terör ve su paylaşımı gündem olmaktan çıkmış ve 2000 yılında Suriye'de Beşir Esad döneminin başlamasıyla yakın ilişkiler dönemi başlamıştır. Devlet başkanlarının karşılıklı ziyaretleri ve 2002 yılında Türkiye'de Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle başta Suriye olmak üzere bölge ülkeleri ile yakınlaşma politikaları iki ülke ilişkilerin büyük ivme kazanmasına neden olmuştur. Türkiye ve Suriye arasında her alanda gelişen ilişkiler çok hızlı bir şekilde ilerlemiş ve 2011 Tunus'da başlayan Arap Baharı sürecinin Suriye'ye sıçraması ile ilişkilerin olumsuz bir sürece girmesine neden olmuştur. Türkiye bu dönemde Suriye karşı politikasını değiştirmiş, iki ülke arasında uzun bir süre çatışmalı bir sürece girilmiştir. Bu sürecin Türkiye'ye ekonomik ve güvenlik alanında olumsuz sonuçlar doğurmasına sebep olmuş, ve günümüze kadar süren bir belirsizliğin devam etmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

Abuhasan, M. (2013) “ *Arap Baharı Sonrası Suriye’de Yaşanan Gelişmeler ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri*” Ankara:Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.

Akkan,İ. (2016). “ *Arap Baharı Sonrası Suriye ve Türk Dış Politikası Açısından Türkiye-Suriye İlişkileri*” (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Albayrak, H. (2009, 28 Nisan) “ *Türkiye ve Suriye Orduları Ortak Tatbikatta*” 07.05.2019 tarihinde <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hakanalbayrak/turkiye-suriye-ordulari-ortak-tatbikatta-16498> erişildi.

Çelikkol, O. (2015). “ *İçimizdeki Komşu Suriye*” İstanbul: BİLGESAM Yayınları.

Eroğlu, Y. “ *Irak, Suriye ve Türkiye Arasında Yaşanan Su Sorununun Hukuksal Çerçevesi*”02.05.2019 tarihinde

https://www.academia.edu/11122295/IRAK_SUR%C4%B0YE_VE_T%C3%9CRK%C4%B0YE_ARASINDA_YA%C5%9EANAN_SU_SORUNU erişildi.

İnce, E. (2017). “ *Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye*” 01.05.2019 tarihinde <https://dergipark.org.tr/download/article-file/330065> erişildi.

Kenanda Bir Kuyu, (2015) “ *Beşir Esad Dönemi Türkiye-Suriye İlişkileri ve Türkiye’nin Suriye Politikası*” 06.05.2019 tarihinde <https://www.kenandabirkuyu.com/besar-esad-donemi-turkiye-suriye-iliskileri-ve-turkiyenin-suriye-politikasi> erişildi.

Kınalıtopuk, Ö.T. (2014) “ *Türkiye-Suriye İlişkileri 2002-2014 Dönemi*” Yüksek Lisans Projesi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Salık, N. (2011) “ *Beşir Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği*” Ortadoğu Analiz, Cilt:3, Sayı :35

Yavuz, C. (2005) “ *Geçmişten Geleceğe Suriye- Türkiye İlişkileri*” Ankara: Ankara Ticaret Odası